

PRZESTĘPCZOŚĆ GOSPODARCZA W ZAKRESIE AKCYZY NA WYROBY TYTONIOWE

Streszczenie:

Przestępczość gospodarcza jest jedną z bardziej wyrafinowanych form działania zorganizowanych grup przestępczych, często dokonywaną przez tzw. „białe kołnierzyki”. Wymaga ona od organizatorów szerokiej wiedzy z zakresu prawa, finansów oraz bardzo dobrej znajomości procedur i przepisów. Często ma charakter międzynarodowy, a niedozwolona działalność wplataną jest w struktury legalnego biznesu, w celu zatarcia śladów i utrudnieniu dotarcia do faktycznych organizatorów i beneficjentów przedsięwzięcia. Przestępstwa gospodarcze, do których należy proceder wyłudzenia podatku VAT oraz unikanie opłacenia akcyzy i cła, jest jedną z najbardziej dochodowych działalności grup przestępczych, porównywalną nawet z produkcją i handlem narkotykami. Stanowi ogromny problem dla struktur państwowych oraz powoduje największe straty w budżecie Skarbu Państwa. Rok rocznie, odnotowywany jest wzrost wykrywalności przestępstw gospodarczych, mimo dużej elastyczności w działaniu grup przestępczych oraz wykorzystywaniu na szeroką skalę cyberprzestrzeni, zapewniającej większą anonimowość.

Słowa kluczowe: przestępstwa gospodarcze, podatek akcyzowy, tytoń

Wprowadzenie

Przestępczość ekonomiczna stanowi jedno z największych wyzwań jakie stoi przed polskimi organami ścigania. Jednocześnie, jest najbardziej zawiłą formą przestępczości, przynoszącą największe straty dla Skarbu Państwa, a niekiedy również podważającą zaufanie społeczeństwa do Państwowych organów. W przestępczości ekonomicznej prym wiodą zorganizowane grupy przestępcze, często o międzynarodowym charakterze, posiadające wykwalifikowaną kadrę w dziedzinie finansów oraz prawa. Wykazują ogromną elastyczność w swych działaniach, błyskawicznie dostosowując się do napotkanej sytuacji ekonomicznej, prawnej oraz społecznej. Rozkwitowi tego typu przestępczości, sprzyja niewspółmiernie niska możliwa do otrzymania kara za czym niedozwolony, w stosunku do osiągniętych korzyści finansowych. Jednocześnie wydaje się, iż istnieje niska presja społeczna na walkę z przestępczością ekonomiczną, gdyż obywatele często nie są

nawet świadomi faktu padnięcia ofiarą takiego procederu, a tym bardziej skutków społecznych jakie niesie ze sobą rozkwit nielegalnych działań, mających na celu np. wyłudzenie podatku VAT, czy omińnięcie zapłaty należnej akcyzy lub cła.

1. Przestępczość gospodarcza - istota i geneza

Pojęcie przestępczości gospodarczej nie jest określeniem nowym. Tak jak inne zjawiska społecznie patologiczne, jest tworem wykreowanym i utrwalonym przez samych ludzi w ciągu wieków. Niektóre składniki cechujące istotę przestępczości gospodarczej, stosownie do systemów, instytucji i procesów gospodarczych, przetrwały całe wieki a nawet tysiąclecia i zostały wyodrębnione z całej struktury przestępczości jako odrębne zjawiska, ukazując jej gospodarczo-społeczny charakter [Gąsiorowski, 1999, s.147].

Obecnie za przestępstwo gospodarcze uznaje się czyn zabroniony lub zagrażający ponadindywidualnym (lub indywidualnym) dobrom w sferze życia gospodarczego, polegającym na naruszeniu zaufania związanego z pozycją sprawcy lub instytucją życia gospodarczego, grożące utratą zaufania społecznego do systemu gospodarczego lub jej instytucji [www 3]. Z socjologicznego punktu widzenia, przestępczość gospodarcza jest patologią działającą destrukcyjnie na podstawy porządku ekonomicznego państwa (bez względu na jego ustrój polityczny czy gospodarczy), niszcząc więzi społeczne, podważając zaufanie do norm prawnych i wartości oraz obowiązujących rozwiązań instytucjonalnych, niezależnie od okresu historycznego w którym ta przestępczość występuje [Gąsiorowski, 1999, s.147].

2. Wieloaspektowość przestępczości gospodarczej

Przestępczość gospodarcza, tak jak i mechanizmy funkcjonowania gospodarki, posiada wymiar wieloaspektowy. Poza jej typowymi formami, takimi jak przestępczość podatkowa, do której można zaliczyć unikanie płacenia podatków oraz wyłudzenia nienależnych ich zwrotów, poprzez zaniżanie należności publicznoprawnych, przestępczość na rynku kapitałowym, przestępstwa związane z rynkiem bankowym oraz ubezpieczeniowym, po przestępczość związaną z zamówieniami publicznymi, prawom autorskim, a także wszystkie działania i mechanizmy, ukierunkowane na uzyskanie zysku, przy wykorzystaniu w sposób niedozwolony mechanizmów rynkowych [Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, 2015a, s.7]. Przestępstw gospodarczych dopuszczają się zarówno zorganizowane grupy przestępcze, często o charakterze międzynarodowym, jak i indywidualne osoby. Ze wszystkich rodzajów przestępstw, to właśnie przestępstwa gospodarcze powodują największe straty w budżecie Państwa oraz dla sektora prywatnego. Nie bez znaczenia jest również geograficzne położenie Polski, które sprzyja przestępstwom związanym z naruszeniem przepisów o podatku VAT, czy akcyzie [Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, 2015b, s.157]. Osoby, zajmujące się tego typu procederem, potrafią świetnie dostosowywać się do zmieniającej sytuacji ekonomicznej, społecznej, czy prawnej. Jednocześnie, jest to najszybciej ewoluująca

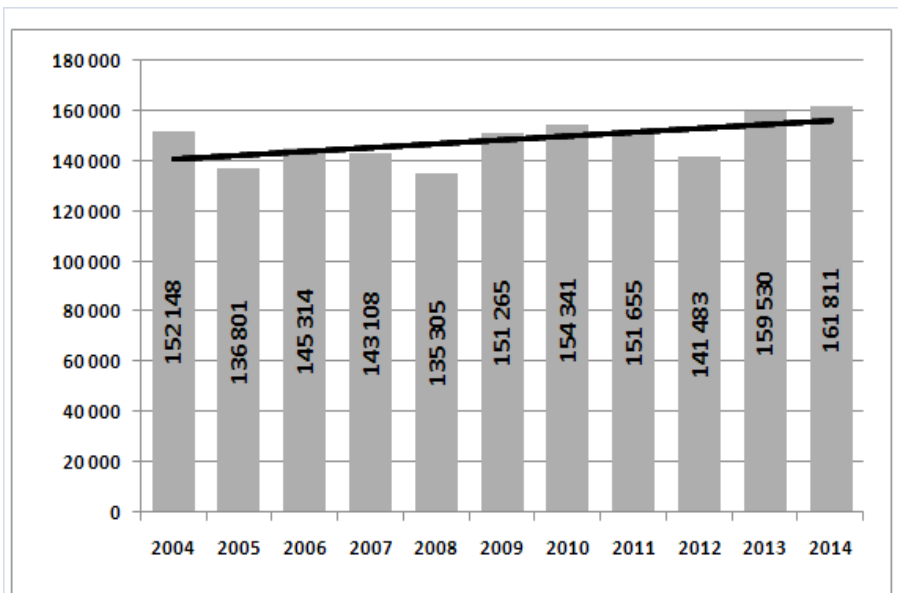
forma działalności przestępczej. Osoby zajmujące się przestępczością gospodarczą, nierzadko wplatają w strukturę nielegalnych działań podmioty funkcjonujące w pełni zgodnie z prawem. Utrudnia to zidentyfikowanie przestępstwa oraz zakres i funkcje samych osób biorących udział w danym procederze [Cichomski i Dubis, 2015, s.365]. Jeszcze do niedawna, sprawcy przestępstw gospodarczych kojarzeni byli z osobami o wysokim statusie społecznym i zawodowym, wykorzystującymi różnego typu przywileje (w tym informacyjne) do dopuszczania się rozlicznych przestępstw o charakterze finansowym [Grabarczyk, 2002, s.36]. Amerykański kryminolog Edwin Sutherland podczas zjazdu Amerykańskiego Stowarzyszenia Socjologicznego w 1939 roku po raz pierwszy określił tego typu przestępstwa zwrotem „przestępczość białych kołnierzyków” (White Collar Crime) [Federowicz i Kisiel, 2007, s.68]. Na chwilę obecną możemy mówić o pewnej „demokratyzacji” kwestii przestępczości gospodarczej, której dopuszczają się często zwykli przedsiębiorcy, nie mający nic wspólnego z wielkim biznesem, dostępem do szczególnych informacji, czy środków technicznych. Sprzyja temu mnogość przepisów, gdzie za ilością wcale nie idzie jakość, niewydolny system kontroli oraz przeświadczenie o niskiej szkodliwości społecznej swoich czynów. Działania przestępców, jak i zorganizowanych grup przestępczych, podlegają permanentnemu dostosowywaniu do sytuacji gospodarczej oraz rozwojowi nowoczesnych technologii, w tym Internetu. Rozwój Internetu, stworzył nowe możliwości oszustw, nadużyć oraz pozyskiwania informacji związanych z cyberprzestrzenią. Globalny charakter cyberprzestrzeni, zapewniający względny poziom anonimowości, umożliwiającą przestępstwa na terenie jednego Państwa z terenu drugiego, ułatwia obecnie prowadzenie przestępczej działalności [Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, 2015a, s.8].

3. Statystyczny wymiar przestępczości gospodarczej w Polsce

Przy analizowaniu danych statystycznych, dotyczących rozmiarów przestępczości gospodarczej, trzeba mieć świadomość jej charakterystycznej specyfiki, która utrudnia prowadzenie regularnych statystyk. Mowa w tym przypadku o zawołowaniu sprawy, staraniu się utrzymania przestępstwa przez sprawców w ścisłej tajemnicy, zacieraniu śladów, rozmywaniu odpowiedzialności itp. W odróżnieniu od przestępstw przeciwko mieniu, gdzie postępowania zazwyczaj wszczynane są po uzyskaniu informacji od osoby poszkodowanej, która sama zgłasza się do odpowiednich organów, w przypadku przestępczości gospodarczej, statystyka odzwierciedla głównie aktywność i skuteczność organów kontrolnych oraz ścigania, które wszczynają działania na podstawie zdobytych przez siebie same informacji. Tym samym statystyki przestępczości gospodarczej zawierają jedynie pewien wycinek ogólnej skali, której pełne rozmiary, nie są znane i mogą jedynie podlegać szacunkowi [Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, s.8]. Tą część, która nie jest wykazywana w statystykach, określa się mianem „ciemnej liczby” i stanowi ona szacunek ogólnej wielkości deliktów gospodarczych [Mordwa, 2012, s.99]. Dlatego też, zarejestrowane dane mogą być jedynie podstawą

do ostrożnego wyciągania wniosków o wielkości i tendencjach przestępczości gospodarczej, lecz o niej nie przesądzą [Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, 2015b, s.157]. Ponadto brak jest statystyk zawierający spójne dane od wszystkich służb, organów i instytucji, które pozwalałyby na dokładniejszy obraz skali zjawiska, jakim jest przestępczość gospodarcza.

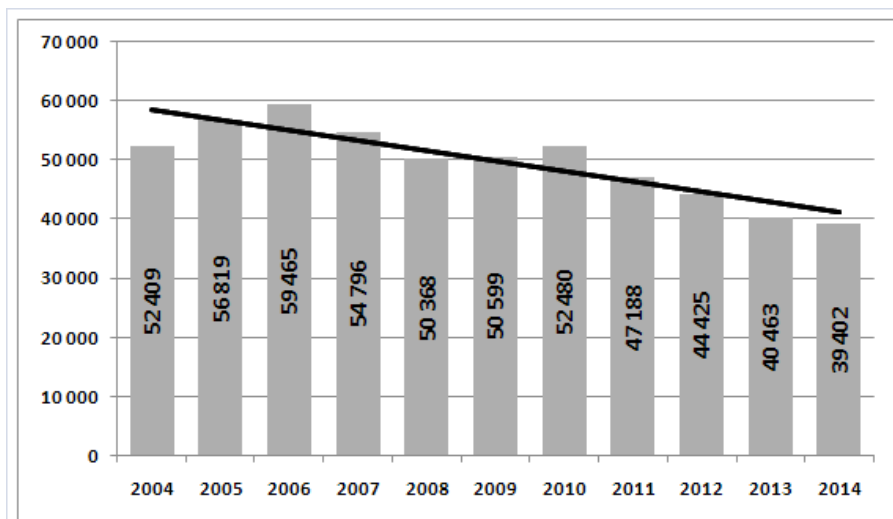
Z danych jakie przedstawia Komenda Główna Policji na lata 2004-2014, wynika, iż ogólna liczba stwierdzonych przestępstw gospodarczych oscyluje wokół 140 000–150 000 z wyjątkiem lat 2013-2014, gdy ta liczba wynosiła ok. 160 000.

Wykres 1. Liczba stwierdzonych przestępstw gospodarczych w latach 2004-2014

Źródło: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych [2015b, s.158]

Jednocześnie, spadała liczba osób podejrzanych o przestępstwa gospodarcze. W roku 2014 o ten czyn były podejrzane 39 402 osoby (czyli o 2,6% mniej niż w 2013 roku i aż o blisko 34% mniej w stosunku do rekordowego pod tym względem roku 2006, kiedy podejrzanych było 59 465 osób).

Wykres 2. Liczba podejrzanych o przestępstwa gospodarcze w latach 2004-2014

Źródło: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych [2015b, s.158]

Spadek liczby osób pozostających w zainteresowaniu służb, przy jednoczesnym wzroście liczby przestępstw stwierdzonych, może świadczyć o ich większej złożoności, gdzie jedno przestępstwo składa się z wielu czynów zabronionych. Nie bez znaczenia jest udział w statystykach, wyspecjalizowanych w przestępczości gospodarczej grup przestępczych, które rzadko dopuszczają się tylko jednego charakteru przestępstwa.

4. Przestępczość podatkowa w obszarze wyrobów tytoniowych

Przestępczość, związana z nielegalnym obrotem wyrobami tytoniowymi, stanowi jedną z bardziej dochodowych dziedzin przestępczości gospodarczej. Wyróżnić można trzy główne kategorie nieprawidłowości związanych z wyrobami tytoniowymi:

- nielegalne sprowadzanie na terytorium RP papierosów bez wymaganych znaków akcyzy, celem ich dalszej dystrybucji na terenie kraju lub eksportu do krajów trzecich.
- nielegalna produkcja papierosów, celem dystrybucji na terenie kraju, wywozu do państw trzecich lub oznaczenie ich podrobionymi znakami towarowymi w celu wprowadzenia do legalnego obrotu.
- nielegalny handel tytoniem [Ibidem. s.169].

Duża zyskowność nielegalnej działalności w obrębie wyrobów tytoniowych, wynika z różnic cen tych wyrobów, w tym stawek akcyzy zarówno w samej UE, jak i pomiędzy krajami UE a państwami spoza Unii [Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, 2015a. s.15].

Położenie geograficzne Polski oraz przynależność do Unii Europejskiej sprawia, iż jesteśmy nie tylko rynkiem zbytu dla nielegalnych wyrobów tytonio-

wych, lecz również miejscem produkcji i tranzytu do krajów Europy Zachodniej. Podczas nielegalnego importu wyrobów tytoniowych na terytorium RP, następuje uszczuplenie podatku akcyzowego wskutek braku zgłoszenia towaru, a także braku wymaganych oznaczeń akcyzowych. Straty budżetu są pogłębiane poprzez nieuiszczenie pozostałych należności publicznoprawnych w postaci podatku VAT, ceł oraz podatku dochodowego.

Nielegalna produkcja wyrobów tytoniowych, dokonywana jest nie tylko bez stosownych zezwoleń, należności podatkowych, czy nadzoru sanitarnego, lecz również z pominięciem norm jakościowych. Jednocześnie, podrabiana jest zewnętrzna postać produktu, w tym opakowanie i znaki towarowe, co już samo w sobie jest przestępstwem.

Poza samym obrotem gotowymi wyrobami tytoniowymi, grupy przestępcze trudnią się również nielegalnym obrotem suszem tytoniowym oraz produkcją krajanki tytoniowej, wykorzystywaną do produkcji papierosów i dystrybuowaniem jej jako tytoń do palenia. Wszystkie te działania prowadzą do uszczuplenia budżetu państwa z tytułu nieopłaconej akcyzy i wynikają z unikania obowiązku wytwarzania wyrobów tytoniowych w składzie podatkowym, nie oznaczania papierosów, suszu tytoniowego i samego tytoniu do palenia znakami akcyzy lub oznaczenia produktów fałszywymi banderolami [Ibidem, s.15]. Handel nielegalnymi papierosami odbywa się głównie na placach handlowych, targowiskach i bazarach, w przypadku pozostałych wyrobów (w szczególności tytoniu), głównym miejscem dokonywania transakcji jest Internet [Zjawisko potwierdza analiza ofert i transakcji na aukcjach internetowych, dokonywana przez Policję i Służbę Celną]. Dystrybucja nielegalnych wyrobów odbywa się poprzez wykorzystanie przesyłek pocztowych oraz kurierskich.

W 2014 roku nielegalna produkcja, przemysł i dystrybucja wyrobów tytoniowych pozostawała jedną z najbardziej dochodowych działalności grup przestępczych, przynoszącą dochody porównywalne z handlem narkotykami. Jednocześnie, odpowiedzialność karna grożąca za nielegalny obrót wyrobami tytoniowymi, jest niewspółmiernie niska w porównaniu do możliwych do osiągnięcia zysków. Szacowane straty budżetu RP oraz Unii Europejskiej w 2014 roku z tytułu samych niepobranych tylko należności podatkowych, oceniane są na ponad 10 mld euro.

O skali przestępstw, związanych z nielegalną produkcją papierosów, może świadczyć akcja Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej, w której rozbito międzynarodową grupę przestępczą, zajmującą się przemysłem, produkcją i dystrybucją papierosów. W przeprowadzonym „nalocie” na nielegalną fabrykę zlokalizowaną pod Grójcem na Mazowszu, funkcjonariusze zabezpieczyli blisko 2,5 mln kilogramów nielegalnego tytoniu i krajanki tytoniowej o łącznej wartości 1,5 mld złotych, 20,5 mln sztuk papierosów bez wymaganych polskich znaków skarbowych, o szacunkowej wartości 13 mln złotych oraz ujawniono ponad 33 mln złotych w gotówce ukrytych na terenie fabryki [www 4]. Była to największa wykryta i zlikwidowana do tej pory w Europie fabryka nielegalnie produkująca papierosy. W 2013 roku, podczas dorocznego spotkania Jałtańskiej

Europejskiej Strategii w Pałacu Liwadyjskim na Krymie, sekretarz generalny Interpolu Ronald Nobel, przedstawił dane na temat światowej skali nielegalnego handlu i produkcji wyrobów tytoniowych. Prawie 700 miliardów papierosów corocznie przewożonych jest nielegalnymi sposobami na całym świecie. Przemysł papierosów daje roczny przychód organizatorom procederu na poziomie 50 miliardów dolarów. Według szacunków Nobla, z samej tylko Ukrainy przemycanych jest na tereny krajów sąsiednich blisko 7 miliardów sztuk papierosów [www 1]. Obecnie, ze względu na prowadzone działania militarne na wschodzie Ukrainy, sytuacja uległa zmianie i coraz więcej nielegalnych fabryk przenoszonych jest na terytorium Unii Europejskiej, w tym bezpośrednio na tereny Polski. W nielegalnych fabrykach pracuje sprzęt z Ukrainy, a jako siła robocza, wykorzystywani są Ukraińscy obywatele.

W ostatnim czasie zorganizowane grupy przestępcze, trudniące się nielegalnym wyrobem produktów z tytoniu, mogą czuć się zagrożone. Organy Państwa, odpowiedzialne za zwalczanie tego typu przestępczości, coraz częściej odkrywają nielegalne fabryki oraz rozbijają grupy przestępcze. Tylko w ciągu pierwszych 10 tygodni 2016 roku Centralne Biuro Śledcze Policji zlikwidowało 7 profesjonalnych fabryk nielegalnych papierosów. Łącznie zabezpieczono ponad 25 mln papierosów, 50 ton tytoniu i maszyny o wartości 16 mln złotych. Skalę obecnych działań najlepiej widać porównując obecne sukcesy CBŚP do całego roku 2015, w którym zlikwidowano 9 fabryk, a uszczuplenie przychodów Skarbu Państwa oscylowało w granicach 50 mln złotych [www 2].

Podsumowanie

Przestępczość gospodarcza, stanowiąca domenę działania zorganizowanych grup przestępczych, jak i indywidualnych sprawców, jest przyczyną największych strat Skarbu Państwa oraz sektora prywatnego. Często ofiarami przestępczości gospodarczej padają osoby prywatne, nie mając nawet tego świadomości. Grupy zajmujące się tym procederem potrafią szybko dostosować swoje metody działania do zmieniającej się sytuacji ekonomicznej, prawnej czy społecznej. Taka elastyczność sprawców sprawia, iż przestępczość gospodarcza jest najszybciej ewoluującą formą działalności przestępczej, wymagającej od organów kontrolnych oraz ścigania, ciągłego dostosowywania działań do nowych form przestępstw. Zorganizowane grupy przestępcze licznie wykorzystują legalne struktury biznesowe do swych niezgodnych z prawem działań, czym utrudniają wykrycie niezgodnego z prawem procederu oraz postawienia w stan oskarżenia konkretnych osób. W ostatnich latach, organy Państwa przestają być bezsilne w walce z wyrafinowanymi formami przestępstw i coraz częściej udaremniają próby wyłudzeń nienależnych zwrotów podatku VAT, czy unikania opłacenia akcyzy bądź cła. Sprzyjają temu działania legislacyjne, zamykające „furtki” umożliwiające tego typu procedury oraz samo zacieśnianie współpracy międzynarodowej pomiędzy poszczególnymi państwami, czy organizacjami zwalczającymi przestępczość gospodarczą. W obecnym globalnym świecie, współpraca międzynarodowa jest niezbędna, by nie być ciągle o ”krok za”, lecz by tworzyć prawo

i procedury ograniczające bądź uniemożliwiające dane procedery, by chronić państwo, obywateli oraz struktury międzynarodowe, takie jak Unia Europejska.

Literatura

- Cichomski Mariusz, Dubis Karolina. 2015. „Program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej na lata 2015–2020 jako strategiczny dokument określający główne kierunki polityki państwa w zakresie wzmocnienia mechanizmów przeciwdziałania i zwalczania tej formy przestępczości”. *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego nr. 13 (7)*: 321-338.
- Fedewicz Henryk, Kisiel Piotr. 2007. *Przestępczość gospodarcza w dobie mediów telematycznych*. Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Przemysłu.
- Grabarczyk Grażyna. 2002. *Przestępczość gospodarcza na tle przemian ustrojowych w Polsce*, Toruń: TNOiK.
- Gąsiorowski Jerzy. 1999. „Przestępczość gospodarcza w rozwoju historycznym. Jej istota i geneza”. *Przegląd Policyjny Nr 4 (56)*:147-155.
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, 2015a, *Program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej na lata 2015–2020*.
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, 2015b, *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2014 roku*.
- Mordwa Stanisław. 2012. „Struktura i typologia przestrzenna przestępczości w Polsce – Przykład wykorzystania walidacji liczby skupień w metodzie k-średnic”. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica nr 12/2012*: 89-110.

Źródła internetowe

- [www 1] <http://business-x.biz/imported-in-ukraine-contraband-cigarettes-7-billion-a-year-interpol-business-ukraine-news-n/> (dostęp: 12.03.2016r.)
- [www 2] <http://cbsp.policja.pl/cbs/aktualnosci/123143,Uderzenie-CBSP-w-przestepczosc-tytoniowa-7-fabryk-zlikwidowanych.html> (dostęp: 15.03.2016r.)
- [www 3] http://prawo-karne.wyklady.org/wyklad/883_ogolna-charakterystyka-przestepczosci-gospodarczej.html (dostęp: 08.03.2016r.)
- [www 4] <http://www.tvp.info/19399234/zlikwidowano-najwieksza-w-europie-fabryke-nielegalnych-papierosow-w-skrytkach-33-mln-zl> (dostęp: 11.03.2016r.)

ECONOMIC CRIME IN THE EXCISE TAX ON TOBACCO PRODUCTS

Summary:

Economic crime is one of the more sophisticated forms of organized crime activities, often carried out by the so-called “white collars”. It requires from the organizers a wide knowledge of law, finance, and a very good knowledge of the procedures and regulations. It frequently has an international form with the prohibited activities involved in the legitimate businesses, in order to cover the traces and making it more difficult to reach the actual promoters and beneficiaries of the project. Economic crimes, which include VAT extortion and avo-

iding payment of excise and customs duties, are the most profitable activities of criminal groups, comparable even with drug production and trafficking. It is a huge problem for the state structures and causes greatest losses in the budget of the State Treasury. The increase in the economic crime detection is recorded every year, despite a huge flexibility in the operation of criminal gangs and the use of large-scale cyberspace, providing greater anonymity.

Keywords: economic crimes, excise tax, tobacco